

GİRİŞ

AYHAN AKTAR

Ülkemizde İkinci Dünya Savaşı yıllarında uygulanmış olan Varlık Vergisi, yakın tarihimizde birçok kez karşımıza çıkan “azınlık karşıtı” politikalara örnek olarak gösterilebilir. Varlık Vergisi'nin belki de en acımasız tarafı, vergisini en fazla 30 günlük süre içinde ödeyemeyen mükelleflerin ilk olarak Aşkale'de, daha sonra da Erzurum ve Sivrihisar'da oluşturulan çalışma kamplarına yollanmış olmasıdır. 12 Kasım 1942 günü *Resmi Gazete*'de yayımlanan Varlık Vergisi Kanunu'nun 12. maddesine göre, vergisini zamanında ödeyemeyen mükellefler “umumi hizmetlerde veya belediye hizmetlerinde” çalıştırılacaklardır.

Varlık Vergisi'nin çalışma kamplarını Nazilerin, Yahudileri, komünistleri, eşcinselleri, Çingeneleri ve bazı savaş esirlerini imha etmek amacıyla kurulan “toplama kampları” ile bir tutmak yanlış olur. Aşkale, Erzurum veya Sivrihisar kampları, kesinlikle *Auschwitz* veya *Birkenau* gibi birer ölüm fabrikası değildir. Varlık Vergisi mükellefi olan gayrimüslimler, Aşkale'de Trabzon-İran transit karayolundaki karları temizlemiş, Erzurum'da karayolunun kardan kapanması-

nı engellemiş veya şehrin sokaklarını süpürmüşlerdir. Sivrihisar'da ise yol inşaatında çalışarak taş kırmışlardır.

Varlık Vergisi mükellefi tuhafiyeci Leon Bahar'ın Aşkale'den eşi Jenny'ye yazdığı 19 Mart 1943 tarihli mektupta belirttiği gibi, kamplarda “asker hayatı” yaşanmaktadır. Ama elli yaşını aşmış, kalp yetmezliği, tansiyon, şeker gibi kronik hastalıkları olan ve ömründe hiç İstanbul dışına çıkmamış bazı mükellefler için deniz seviyesinden 1.721 metre yükseklikte ve sıfırın altında 20 derece soğukta “asker hayatı” yaşamak da pek kolay değildir. Varlık Vergisi sırasında çalışma kamplarına toplam olarak 1.400 gayrimüslim vatandaşımız yollanmış ve bunlardan 21'i “borçlu olarak” hayatını kaybetmiştir.

27 Ocak 1943 tarihinde, 32 kişilik 1. Kafile Haydarpaşa'dan Aşkale'ye doğru trenle yola çıkar. İlk dört kafiileden toplam 319 kişinin çalışma yeri Erzurum'un Aşkale ilçesi olarak belirlenmiştir. 22 Mart 1943 tarihinde yola çıkan 5. Kafiledeki 60 kişi, Aşkale tren istasyonuna ulaştığında, artık Varlık Vergisi mükelleflerinin kalacakları boş yer yoktur. Aşkale kasabasında ve Pırnakapan köyündeki bütün boş odalar, kahvehaneler ve hatta ahırlar bile mükellefler tarafından doldurulmuştur.¹ Yer darlığı nedeniyle, 5. Kafile Erzurum'a sevk edilir. 5. Kafileyi oluşturan 60 kişi, kızıak ve kamyon kiralayarak trenle sadece iki buçuk saatte alınan yolu, iki günde kat ederler. İstanbul'dan 22 Mart 1943 tarihinden sonra yola çıkan bütün kafieler doğrudan Erzurum'a gönderilmiştir.

Ağustos ayının ilk haftasına kadar Aşkale ve Erzurum'da kalan mükellefler, 6 Ağustos 1943 günü Erzurum'dan yük vagonlarına bindirilerek dört günlük bir yolculuktan sonra

1 1940 nüfus sayımının sonuçlarına göre, Erzurum'un kent nüfusu 47.613 kişi, Aşkale ilçesinin merkez nüfusu 1.933 kişi ve Pırnakapan köyünün nüfusu ise sadece 554 kişidir. Bkz. Devlet İstatistik Enstitüsü, *20 İlkteşrin [Ekim] 1940, Genel Nüfus Sayımı*. Ankara, 1941.

Eskişehir'in Sivrihisar kazası, Biçer istasyonuna ulaşırlar. İzmir'den yola çıkan Varlık Vergisi mükellefleri ise doğrudan Sivrihisar'a gönderilmişlerdir. Sivrihisar'da son derece zor şartlarda kalan mükellefler Gökbel denilen mezrada, açık arazide delik çadırlarda yatmışlar ve aralık ayının ilk haftasına kadar yol inşaatında çalışmışlardır.

1883 yılında Niğde'de doğan Yorgo Hacıdimitriadis, 1895 yılında okumak ve çalışmak amacıyla İstanbul'a gelmiştir. O devirde birçok Karamanlı Rum'un yaptığı gibi Yorgo Efendi de ticaret hayatına atılır. 1942 yılında un ticareti ile uğraşan Yorgo Hacıdimitriadis'e işinden ve sahip olduğu gayrimenkullerden dolayı, kendi ifadesine göre, toplam 138.000 lira-lık vergi tahakkuk ettirilmiştir. Fakat gazete haberine göre, ödemesi gereken vergi 60.000 liradır.² Vergi borcunun sadece 5.590 lirasını ödeyebilen Yorgo Hacıdimitriadis 5. Kafile ile Erzurum'a yollanır.

O günlerde, Hacıdimitriadis'in Galata ve Eminönü'ndeki iki dükkanına ve Kadıköy'de eşi Elpida Hanım'ın mülkiyetinde olan evine haciz konmuş ve kendisi Erzurum'da iken ailenin tüm gayrimenkulleri, içindeki eşyalarla birlikte haraç mezat satılmıştır.³ Bütün bu satışlardan sonra Yorgo Hacıdimitriadis'in vergi borcunun ne kadarının ödenmiş olduğunu bilmiyoruz.

Hacıdimitriadis'in günlüğü dikkatli okunduğu zaman, evinden 1.900 kilometre uzakta, son derece kötü şartlarda yaşamak zorunda kalan bir insanın en bunalımlı günlerde

2 *Tasvir-i Efkâr*, 23 Mart 1943

3 Hacıdimitriadis'in Galata'daki dükkanı 504 lira muhammen bedel ile müzayedeye konulmuş ve satılmıştır. Satış ilanı 26 Temmuz 1943 tarihli *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde yayımlanmıştır. Eminönü'ndeki dükkanı da 360 lira bedelle müzayedeye konulmuş ve mezat yolu ile satılmıştır. Satış ilanı 24 Haziran 1943 tarihli *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde yayımlanmıştır. Kadıköy, Cafer Ağa Mahallesi, Hacı Sükrü Sokak'ta bulunan 18-20 numaralı ev ise, 4.440 lira muhammen bedel ile müzayedeye konulmuş ve satılmıştır. Satış ilanı 31 Temmuz 1943 tarihli *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde yayımlanmıştır.

bile hayata sarıldığını ve yazdığı mektuplarla İstanbul'daki eşine ve kızlarına moral vermeye çalıştığını görüyoruz. 1943 yılının Aralık ayı başında, diğer mükelleflerle birlikte İstanbul'a ulaşan Yorgo Hacidimitriadis eski mesleğine dönmüş ve 1966 yılına kadar ticaretle uğraşmıştır. 1968 yılında vefat eden Yorgo Hacidimitriadis, İstanbul'da Balıklı Rum Mezarlığı'nda gömülüdür.

Yorgo Hacidimitriadis tarafından kaleme alınan Aşkale-Erzurum günlüğü bizim için son derece değerlidir. O zaman için ileri sayılabilecek bir yaşta, 60 yaşında iken çalışma kampına gönderilen Yorgo Hacidimitriadis'in günlüğünü okuyana kadar Varlık Vergisi mükelleflerinin çalışma şartları, maruz kaldıkları baskı ve kötü muamele hakkında pek bilgimiz yoktu. Yorgo Hacidimitriadis'in kareli kağıtlara temiz bir el yazısı ile yazdığı günlük 50 sayfadır ve torunu Niki Stavridi'de bulunmaktadır.⁴

Niki Stavridi ile 2005 yılında Atina'da verdiğim bir konferans sırasında tanışmıştım. Niki Hanım, anne tarafından dedesi olan Yorgo Hacidimitriadis'in günlüğünde yazanları bilgisayara girdikten sonra bana yolladı. Metni ilk okuduğumda sarsıldığımı hatırlıyorum. Günlüğün muhakkak yayımlanması gerektiğine karar verdim. Bu konuda Niki Stavridi'den izin aldım.

Günlüğü yayına hazırlarken, Yorgo Efendi'nin üslubu ile fazla oynamadım. Köken olarak Karamanlı Rum olan Hacidimitriadis'in okuyucuyu zorlayacağını düşündüğüm bazı kelimelerini ve deyişlerini düzelttim. Örneğin, gece sözcüğünü "kece" olarak, kirpiği de "kibrık" olarak yazıyordu. Bu tür sözcüklerin doğrusunu yazdım, fakat onun hoş Türkçe-

4 Yorgo Hacidimitriadis'in günlüğü, önce torunu Niki Stavridi tarafından Yunanca'ya çevrilmiştir. Kitap 2010 yılı Eylül ayında Atina'da ESTIA yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Bkz. Giorgos Hadzidimitriadis, *Imerologio Exorias: Erzerum 1943* [Sürgün Günlüğü: Erzurum 1943], Estia Yayınları, Atina, 2010.

sinin tadını bozmak istemedim. Özellikle, söz dizimine hiç dokunmadım. Sadece okumayı kolaylaştırmak amacıyla, noktalama işaretlerini ilave ettim. Metinde anlaşılmayacağını düşündüğüm bazı sözcük ve deyişlerin olduğu cümlelerde ise, köşeli parantezler kullanarak metne müdahale ettim. Umarım, genç okurlar Hacıdimitriadis'in günlüğünü okurken zorlanmazlar.

Yorgo Hacıdimitriadis, günlüğüne "hatıra" başlığını koymayı uygun görmüş. Onun koymuş olduğu başlığı aynen muhafaza ettik. Cumhuriyet tarihinin utanç sayfalarından biri olan Varlık Vergisi'nin Aşkale-Erzurum cephesini son derece samimi olarak bize anlatan merhum Yorgo Hacıdimitriadis'in hâturesi önünde saygıyla eğiliyorum.

* * *

Varlık Vergisi üzerine, yaklaşık yirmi yıl önce, 1991 yılı yaz aylarında çalışmaya başladım. Konuyla ilgili ilk yazımı ise, 1996 yılında *Toplum ve Bilim* dergisinde yayımladım. Daha sonra, *Varlık Vergisi ve "Türkleştirme" Politikaları* isimli kitabım 2000 yılında piyasaya çıktı ve bugüne kadar on baskı yaptı.

Bir akademisyenin ismi bir konu ile birlikte anılmaya başladığı zaman, o konudan çok fazla uzaklaşması mümkün olmaz. Hem konu onu bırakmaz hem de başkaları ona bilgi ve belge sunmaya devam ederler. Benim için de böyle oldu. Yakın zamana kadar başka konular üzerinde çalışıyor olmama rağmen, bir yandan Varlık Vergisi ile ilgili yeni yayınları takip ediyordum, diğer yandan da bu konu ile ilgili olarak anlatacak hikayesi ve elinde belgesi olanlar bir şekilde ulaşarak ellerindeki malzemeyi bana teslim ediyorlardı. Biraz da onların bana gösterdikleri güvene saygım nedeniyle, Varlık Vergisi konusundan kopmam mümkün olmadı.

İlk makalemi yazdığım 1996 yılından sonra, başka yazar-

lar da Varlık Vergisi ile ilgili birçok makale ve kitaplar yayımladılar. Açıkça ifade etmeliyim ki bütün bu yayınlar benim 1996'da yayımlanan "Varlık Vergisi ve İstanbul" isimli makalede yaptığım tespitlerin doğrultusunu değiştirmede, tersine okuduğum her yeni ciddi yayın görüşlerimi pekiştirdi ve zenginleştirdi.⁵ Son yıllarda Varlık Vergisi hakkında kitap yayımlayan, makale yazan ve belge yayımlayarak bilgi dağarcığıma katkı yapan bütün dostlara burada teşekkürü bir borç biliyorum.⁶

Bütün bunlara rağmen, akademik hayatta "ilerleme" dediğimiz sürecin vazgeçilmez bir parçası da eleştiridir. Düzgün, ayağı yere basan, yeni belge ve yaklaşımlarla ufukumuzu açan eleştiriler, her zaman bir konuyu daha derinliğine kavramamızı sağlar. Maalesef, son on beş yıl içinde Varlık Vergisi ile ilgili olarak bu tip eleştiriler pek azdı. Daha çok, "Neden eski defterleri karıştırıyorsunuz?" türünden sorulara muhatap olduk. Türkiye'nin akademik ve entelektüel ortamında Varlık Vergisi'nin bir araştırma nesnesi haline gelmesinden rahatsız olanlar vardı. Varlık Vergisi'ne eleştirel yaklaşanlara veya "Tarihimizle yüzleşelim," diyenlere karşı çıkanlar ve bu gibi "netameli" konularda yayın yapılmasından rahatsızlık duyanlar oldu.

1996'dan bu yana, Varlık Vergisi ile ilgili olarak benim yazdıklarına eleştirel yaklaşanların ortak bir özelliği vardır: Eleştirenlerin çoğu bugünlerde "ulusalci" olarak tanınan ve esas olarak *Aydınlık* grubunda çöreklenmiş milliyetçiler arasından çıkmaktadır. Takdir edersiniz ki, bu kısa sunuş yazı-

5 Bkz. Ayhan Aktar, "Varlık Vergisi ve İstanbul," *Toplum ve Bilim*, sayı 71, Kış 1996, s. 97-149

6 Aşkale ile ilgili diğer bir yayın da, 27 Ocak'ta 1. Kafile ile Aşkale'ye yollanan Konstantin Kürkçüoğlu'nun 1943 yılının Ece ajandasına yazdığı notlardan oluşmaktadır. Kürkçüoğlu'nun günlüğü, Hacıdimitriadis'e göre çok sınırlı sayılabilecek bilgiler vermektedir, çünkü ajandanın yeri kısıtlıdır. Bkz. İrini Sarıoğlu (yay. haz.), *Stin Exoria: Erzourum - Askale 1943* [Sürgünde: Erzurum-Aşkale 1943], Atina, 2009.

sında onlarla hesaplaşmak niyetinde değilim. Fakat benim-
sedikleri eleştiri tarzı ve tercih ettikleri kavramsal çerçeve
itibarıyla, onları “Kemalist Devrim Muhafızları” olarak gör-
düğümü itiraf etmeliyim.

* * *

Bu kitaptaki ikinci yazı, benim kaleme aldığım “Varlık Vergisi, yeniden” başlıklı metindir. Bu yazı, benim açımdan, on beş yıl sonra Varlık Vergisi’ne bir yeniden dönüş çabasıdır. 1996’dan sonra yayımlanmış çalışmaları bütünsel bir bakış içinde değerlendirmeye ve Yorgo Hacidimitriadis’in anlattığı acı hikayeyi belli bir çerçeve içine oturtmaya çalışan bir denemedir. Tabii ki yazım esnasında, önceki çalışmalarımdan epey belge, mülakat çözümleri, yorum ve somut bilgiler bu yazıda yerlerini aldılar. Zaten başka türlü olması da beklenemezdi.

Eğer İstanbul Defterdarı merhum Faik Ökte, 1951 yılında “ülkemize demokrasi geldi zannederek” *Varlık Vergisi Faciası* başlıklı kitabını yayımlamasaydı, bugün Varlık Vergisi hakkındaki bilgilerimiz çok eksik kalırdı. İngiliz ve Amerikan arşivlerinden çıkan belgelerle, belki uygulama hakkında bir fikir sahibi olabilirdik. Ama Faik Bey’in yazdıkları sayesinde Milli Şef rejiminin ruhuna ve mantığına nüfuz etmemiz mümkün oldu. Fakat Faik Bey’e de böyle bir kitabı yazmış olmanın bedelini ağır ödettiler. Kitap yayımlandıktan sonra basında çıkan eleştirilere “Vur, fakat dinle” başlığı altında cevap veren Faik Ökte şunları söylüyordu:

“Bu kitabı neşretmekle [yayımlamakla] üzerime korkunç bulutları çekeceğimi pekâlâ biliyordum. Fakat bir gün, ince bir kabuk altında müzminleşen [derinleşen] bu yarayı mutlaka açmak lazımdı. Açılmasa iyi [tedavi] olmayacaktı. Ona gereken merhemi sürmek, onu tedavi etmek, zede-

lenen milli birliği tekrar yaratmaya çalışmak külfeti [işi], ilk günlerde için aslını bırakıp hikayesiyle, hikayesini yazanla uğraşan muharrirlerimize [yazarlarımıza] düşmektedir. Ben ergeç dvnın bu zaviyeden [açıdan] ele alınacağına inanıyorum.”⁷

Faik Bey, Varlık Vergisi'nin “milli birliği” zedelediğinin ve gayrimüslim vatandaşlarımızın Cumhuriyet rejimine olan güvenlerini yok ettiğinin farkındaydı. İnanmış bir demokrat olan eski defterdar, geçmişte yaşanan acıların ancak tartışılarak aşılacağıının farkındaydı.

Cumhuriyet tarihinin bu gözü pek ve onurlu brokratu, kitabını okuduğum ilk günden beri benim hep ilgimi çekmişti. Geçtiğimiz aylarda Faik kte hakkında biraz araştırma yaptım, ailesi ile görüştüm. Böylece, “Defterdar Faik kte'nin ilesi” isimli biyografik denemeyi kaleme aldım.

Varlık Vergisi ile ilgili tartışmalarda her zaman karşımıza çıkan görüşlerden biri de gayrimüslimlerin İstanbul'un ticaret sektöründe egemen oldukları iddiasıdır. 1935 ve 1945 genel nüfus sayımlarındaki anadil ve meslek ile ilgili dağılımları kullanarak, İstanbul'daki gayrimüslim nüfusun konumu üzerine bir yorum yapmak lüzumunu hissettim. Konuyla ilgilenenler için ilginç olacağıını düşünüyorum.

Varlık Vergisi sırasında İstanbul basınının meseleye yaklaşımı bir utanç vesikasıdır. Bu noktada, gazeteci Feridun Kandemir'in yazdıkları üzerinde durmamız gerektiğini düşünüyorum. *Tasvir-i Efkâr* gazetesinden Feridun Kandemir, 27 Ocak 1943 tarihinde 1. Kafile ile Aşkale'ye gitmiştir. Orada yaptığı röportajlarla, Ankara yönetiminin İstanbul'daki gazetecilerle birlikte kurguladığı bir psikolojik operasyonun parçası olmuştur. 1943 yılının Ağustos ayında Başbakan Saracoğlu ile Varlık Vergisi ve Aşkale kampları konusunu g-

7 Faik kte, “Vur fakat dinle”, *Son Posta*, 26 Mayıs 1951.

rüşen Kandemir, 1960'larda yayımladığı bir tanıklıkla, bir anlamda, "nedamet getirmekte" veya itiraflarda bulunmaktadır. Kandemir'in tanıklığının okuyucular açısından ilginç olacağını sanıyorum. Bu nedenle Kandemir'in yazdıkları bu derlemeye dahil edilmiştir.

Varlık Vergisi'nin en acımasız yönünün, vergisini ödeyemeyen mükelleflerin Aşkale, Erzurum ve Sivrihisar'da oluşturulan çalışma kamplarına yollanması olduğunu bu yazının başında ifade etmiştim. Yıllar içinde, benim çok sık karşıma çıkan bir soru da şudur: "Peki, sizde Aşkale'ye gidenlerin listesi var mı?" Yakın zamana kadar, cevap olarak "Maalesef yok," diyordum. Fakat 1990'ların başında o yılların gazetelerini kütüphanede okurken, İstanbul basınının attığı "Bugün 69 suiniet [kötü niyet] sahibi daha Aşkale'ye yollandı" türünden pespaye manşetlerin altında Aşkale'ye yollanan mükelleflerin isimlerinin, mesleklerinin ve vergi borçlarının bulunduğu listeler verildiğini fark etmiştim. Çoğu haberlerde isimler yanlış yazılıyor veya vergi miktarları tam verilmiyordu, fakat üzerinde çalışmaya değerdi.

2008 yılında aynı gazetelere tekrar baktım ve dijital fotoğraf makinesi ile bu haberlerin resimlerini çektim. Daha sonra evde bu haberlerden çıkan isim, meslek ve vergi borcu bilgilerini bilgisayara girdim. Aynı işlemi birkaç gazete-yi kullanarak karşılaştırmalı olarak yaptığım zaman, ortaya 836 kişilik bir liste çıktı. Faik Ökte'nin verdiği bilgilerden çalışma kamplarına 1.400 gayrimüslim mükellefin yollandığını biliyoruz. Mükelleflerin önemli bir kısmının listesi böylece ilk kez ortaya çıkmış bulunuyor. Yakınları Aşkale, Erzurum ve Sivrihisar'a yollanmış insanlar için, bu listelerin kitabın sonunda verilmiş olmasının anlamlı olacağını düşünüyorum.

* * *

Bu kısa sunuş yazısını son dönemde Varlık Vergisi ile ilgili piyasaya çıkmış olan yeni bir kitaptan bahsederek bitirmek istiyorum. Varlık Vergisi uygulamasında yer almış yaşlı bir maliyeci, bu konuda yeni bir kitap yazdı.⁸ Bir anlamda, benim ve bana yakın düşünenlerin görüş, tespit ve yaklaşımlarına itiraz amacıyla yazılmış bir kitaptı bu. Cahit Kayra ve onun arkasına saklananların kurmuş olduğu savunma hattını biraz basitleştirerek özetlersek, Cahit Bey'in itirazlarını şöyle sıralayabiliriz: “Devletin parası yoktu, imkanlarımız sınırlıydı ve savaş içindeydik. Ne yapsaydık yani?” Burada Cahit Kayra'nın kitabının eleştirisine girişmeyi gereksiz buluyorum. Elinizdeki derleme, aslında bu türden “asmayalım da besleyelim mi?” demagojilerine bütünüyle karşı çıkan bir analitik yaklaşımın ürünüdür. Kitabın kendisi, zaten bu tür duygusal savunma reflekslerine gerekli cevabı vermektedir.

Geçtiğimiz aylarda, Varlık Vergisi sırasında İstanbul Defterdarı olan merhum Faik Ökte'nin *Varlık Vergisi Faciası* başlıklı anılarını tekrar okudum. Kitapta, ilk okumalarımında farkına varamadığım ince bir ayrıntıyı keşfettim. Faik Ökte, Varlık Vergisi'ni uygulayan bazı maliyecilerin görevlerinden istifa ettiklerini anlatıyordu. Yine 1951 yılında kendi kitabı piyasaya çıktığında, kitaptan rahatsız olanlar Faik Ökte'ye “Bu vergiyi tatbik edenlerin başında sen de vardın, o zaman neden çekilmedin?” sorusunu sormuşlardı. “Vur, fakat dinle” başlığı altında uzun bir cevap kaleme alan Faik Bey, o yazıda 1943 yılında istifa eden arkadaşlarını tekrar gündeme getirerek şöyle bir özeleştiriye bulunuyordu:

“Kaziyenin [önerinin] doğru tarafı, daha başta bu işten çekilmem [istifa etmem] lâzım geldiğidir. Beni tenkit edenlerin [eleştirenlerin] bu hususta hakkı vardır. Amme hizmetinde [kamu hizmetinde] vazife alan gençlere, tecrübeli

8 Cahit Kayra, *Savaş, Türkiye, Varlık Vergisi*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2011.

bir ağabeyleri sıfatıyla tavsiye ederim: Kariyer, istikbal, çoluk çocuk, yeniden kaldırırma düşmek endişesiyle inanmadıkları bir dâvâya sürüklenmesinler; kitabımda kendilerini bu badireden çekebilmek basiret ve imkânını bulan fanilere [insanlara] işaret ettim. Benim o zaman bu işten çekilmeyişimi bu arkadaşlar kadar olgunlaşmamış, kemâle ermemiş olduğumla izah etmekteyim.”⁹

Verginin tahsilatı sırasında mükelleflere yapılan zulüm, verginin ırkçı ve ayrımcı nitelikleri, o günlerde mesleğine ve kendine saygılı bazı maliyecileri görevlerinden istifaya zorlamıştı. Faik Ökte, kendi deyimi ile “olgunlaşmış ve kemâle ermiş” iki müfettişin hikâyesini şöyle anlatmaktadır:

“Şubelerde çalışan müfettişler arasında da daimi değişiklikler olmuştur. Mesela, Fatih Şubesinde çalışan *İhsan Arat* mükelleflerin ıstıraplarına, göz yaşlarına birkaç aydan fazla dayanamadı. Bu işten affedilmesini istedi... Bütün varlığı satılan mükelleflerin çalışma kampına gönderilmesine en evvel Müfettiş *Ekrem Türkay* itiraz etti. Dinlemediler. Türkay ayrıldı.”¹⁰

1943 yılında, Milli Şef İnönü rejiminin en karanlık günlerinde, Varlık Vergisi mükelleflerine yapılan zulme şahit olan ve onların acısını içinde hisseden İhsan Arat (1899-1986) ve Ekrem Türkay (1910-1962), kendilerine saygının sonucu olarak hiç çekinmeden “istifa müessesesini” kullanmışlardır.

Şimdi 2011 yılındayız. Artık Varlık Vergisi'nin nasıl bir felaket olduğu hakkında akademik çalışmalar yapılmış, romanlar yazılmış, hatta bir film çevrilmiş ve birçok televizyon kanalında tartışma programları düzenlenmiştir. Bütün

9 Faik Ökte, *Son Posta*, 26 Mayıs 1951

10 Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 1951. s. 147

bunlara rağmen, hâlâ bu ülkede birilerinin “bılrıkışı” rolüne soyunarak yaklaşık 69 yıl sonra Varlık Vergisi rezaletini savunabilmeleri çok hazindir. Benim gibi “tarihle yüzleşmekten” yana olan insanların üzerine düşen görev, vicdan sahibi Maliye Müfettişleri olan merhum İhsan Arat ve Ekrem Türkay’ın hâtıraları önünde saygıyla eğilmekten ibarettir. Bu kitabı onlara ithaf ediyorum. Mekânları cennet olsun, nur içinde yatsınlar.

Ayaspaşa, Nisan 2011